

Projekat

Aktivni mladi za aktivne nacionalne savete

Istraživanje o radu Nacionalnog saveta Bošnjaka i stavovima mladih o sopstvenom učešću i uticaju na rad i programe NSB

Fokus-grupe sa mladima

Izveštaj

Izdavanje ovog izveštaja omogućila je Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) kroz program „Građansko društvo za budućnost“ koji sprovodi Institut za održive zajednice (ISC). Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i nužno ne izražavaju stavove ISC-a, USAID-a ili Vlade SAD-a.

Novi Pazar, juna 2014.

Metodologija:

Istraživanje koje je rađeno kroz fokus-grupe deo je projekta *Aktivni mladi za aktivne nacionalne savete*. Fokus-grupe su realizovane u šest gradova jugozapadne Srbije (Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Prijepolje, Priboj, Nova Varoš). U proseku, na fokus-grupama je bilo po 12 učesnika, oko 60% mladih Bošnjaka i 40% mladih Bošnjakinja. Pod mladima se misli na pripadnike nacionalne manjine između 18-30 godina, kako je u projektu definisano. Struktura učesnika je bila raznovrsna, od srednjoškolaca, studenata, svršenih studenata, političkih aktivista, do zaposlenih i nezaposlenih lica. Fokus-grupe su prosečno trajale sto dvadeset minuta.

Tema: Rad Nacionalnog saveta Bošnjaka

Fokus-grupe su vodili istraživači i saradnici nevladine organizacije Urban-In kroz okvirna pitanja:

1. Šta su nacionalni saveti?
2. Koje su ingerencije nacionalnih saveta?
3. Da li su vam poznati programi Nacionalnog saveta Bošnjaka i da li ste učestvovali u nekom od njih?
4. Da li mladi imaju kapacitete da se uključe u rad Nacionalnog saveta Bošnjaka, u kreiranje programa i njihovo implementiranje?
5. Da li mislite da su nacionalni saveti dobar mehanizam za integraciju nacionalnih manjina?
6. Da li postoji zakonodavni okvir za nacionalne savete? Kako se oni formiraju?
7. Da li lokalni/nacionalni mediji u dovoljnoj meri prate rad Nacionalnog saveta Bošnjaka?

Urban-In je nevladina, neprofitna organizacija koja se već godinama bavi pitanjem integracije manjina u srbijansko društvo i radi na interkulturalnom dijalogu, uključujući mlade kao svoju ciljnu grupu u projekte. Projekat *Aktivni mladi za aktivne nacionalne savete* predstavlja nastavak rada na ovim pitanjima. Cilj projekta *Aktivni mladi za aktivne nacionalne savete* je povećanje učešća mladih u radu Nacionalnog saveta Bošnjaka (NSB), kao i njihovog uticaja na proces donošenja odluka u cilju povećanja nivoa i kvaliteta ostvarenja manjinskih prava i integracije Bošnjaka/kinja u srbijansko društvo. Jedna od aktivnosti projekta jeste istraživanje čiji je cilj analiza pozicije mladih u Nacionalnom savetu Bošnjaka, kao i analiza njihovog uticaja na rad i programe ovog saveta. Istraživanje je rađeno kroz dve metode:

- Organizovanjem fokus-grupa sa mladima iz projektnih gradova;

- Analizom dokumenata, programa i aktivnosti Nacionalnog saveta Bošnjaka i kroz razgovore sa predstavnicima tog saveta.

Na osnovu Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, a i prema najavama iz Skupštine Srbije, ove godine bi trebalo da budu održani izbori za nacionalne savete nacionalnih manjina. Ovim zakonom uređuju se nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u oblasti kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma manjina, postupak izbora nacionalnih saveta, njihovo finansiranje i druga pitanja od značaja za rad nacionalnih saveta. Zakon reguliše broj članova i način izbora za članove saveta.

Na prethodnim izborima za nacionalne savete nacionalnih manjina, 2010. godine, od 19 nacionalnih manjina, 18 je dobilo nacionalne savete, a Bošnjaci te godine nisu dobili svoj novi nacionalni savet zbog raznih manipulacija, nedoslednosti i nekorektnih intervencija nadležnog ministarstva. Dakle, nakon izbora 2010. godine, novi Nacionalni savet Bošnjaka nije konstituisan, već je Vlada Republike Srbije raspustila Nacionalni savet Bošnjaka i raspisala nove izbore, koji su, kasnije, nekoliko puta odlagani i, na kraju, uopšte nisu održani. Kao rezultat takve situacije, trenutno postoje dva nacionalna saveta - Nacionalni savet Bošnjaka u tehničkom mandatu, koji priznaje Vlada Republike Srbije, a drugi je Nacionalni savet Bošnjaka, koji je formirala Bošnjačka kulturna zajednica, a koji država Srbija ne priznaje. Nacionalni savet koji priznaje Republika Srbija formiran je 2003. godine, mandat mu je istekao 2007. godine i od tada je u tehničkom mandatu.

Šta su nacionalni saveti?

Opšti utisak je da mladi nisu, u dovoljnoj meri, upoznati sa nacionalnim savetima. Mladi iz Priboja i Nove Varoši su vrlo malo ili uopšte nisu informisani o postojanju i radu nacionalnih saveta. Samo na osnovu imena "nacionalni savet nacionalnih manjina", deo mladih zaključuje da se radi o telu koje se bavi pravima nacionalnih manjina. Sjenica je grad u kome su mladi u najvećoj meri bili upoznati sa ovim savetom i njegovim programima. Većini je ovaj savet bio poznat pod imenom Bošnjačko nacionalno vijeće. Pod ovim nazivom je BNV 1993. godine bilo osnovano kao nevladina organizacija, dok 2003. nije donet Zakon o osnivanju Nacionalnih saveta nacionalnih manjina. O pravno-formalnom statusu nacionalnih saveta mladi su imali različita mišljenja - od toga da su nacionalni saveti političke partije, do toga da su to nevladine organizacije. U najvećoj meri nisu znali da je nacionalni savet državna institucija, da je to mehanizam za ostvarivanje prava nacionalnih manjina koji je u potpunosti u rukama manjina i koji se formira na osnovu Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

Koje su ingerencije nacionalnih saveta?

Učesnici fokus-grupa nisu bili upoznati sa zakonskim ingerencijama nacionalnih saveta. Mešali su ingerencije ostalih vladinih institucija sa ingerencijama nacionalnih saveta. Ingerencija koja je mladim Bošnjacima/kinjama bila najpoznatija jeste obrazovanje na jeziku manjine, jer je taj program Nacionalnog saveta Bošnjaka bio aktuelan u prethodnom periodu i promovisan od strane Nacionalnog saveta Bošnjaka.

Ono što je interesantno napomenuti, jeste činjenica da jedan deo mladih smatra da bi Nacionalni savet Bošnjaka trebalo da se u značajnoj meri posveti i rešavanju ekonomskih problema i zapošljavanju Bošnjaka/inja, naročito mladih. Pri ovakvom stavu ostajali su i pored toga što su znali da ekonomija i privreda ne spadaju u zakonske ingerencije nacionalnih saveta.

Da li su vam poznati programi Nacionalnog saveta Bošnjaka i da li ste učestvovali u nekom od tih programa?

Program NSB-a koji je mladim Bošnjacima/kinjama najpoznatiji je implementacija obrazovanja na bosanskom jeziku. Mladi su svesni značaja ovog programa, ali interesantno je da većina metodologiju ovog programa smatra pogrešnom jer vodi segregaciji, a ne integraciji u većinski narod. Ankete koje je sproveo Nacionalni savet Bošnjaka u okviru projekta uvođenja bosanskog jezika su radili mladi, što je bilo poznato samo učesnicima fokus-grupe u Sjenici i što su oni prepoznali kao vid učešća mladih Bošnjaka/kinja u programima Nacionalnog saveta Bošnjaka. Od projekata koje je sprovodio Nacionalni savet Bošnjaka, mladima iz Novog Pazara, Tutina, Sjenice i Prijepolja bili su delimično poznati: postavljanje spomen-ploča istaknutim Bošnjacima, dok ovaj program nije rađen u Priboju i Novoj Varoši, pa samim time nije bio poznat učesnicima fokus-grupa iz tih gradova, SBONI - Smotra bošnjačkih narodnih igara, izdavanje časopisa *Bošnjačka riječ* za koji misle da je otvoren za mlade Bošnjake, obeležavanje dana bosanske zastave. Kažemo "delimično" jer su im programi bili poznati uglavnom samo po imenu, dok uglavnom detaljnije nisu bili upoznati, niti su učestvovali u njihovoj implementaciji. Mladi Bošnjaci/kinje su negodovali što je postavljanje spomen-ploča rađeno bez uključivanja Bošnjaka, kroz organizovanje javnih rasprava, i bez njihovog mišljenja o tome ko je zaslužan predstavnik Bošnjaka. Isto negodovanje su izrazili zbog najavljenog prioritetnog programa Nacionalnog saveta Bošnjaka o promeni prezimena, odnosno izbacivanja nastavaka -ić i -vić iz prezimena Bošnjaka. Mladi, uglavnom, smatraju da je loše što se ovakvi programi nameću i predstavljaju javnosti kao volja svih Bošnjaka, iako se radi o idejama pojedinaca koji rade u Nacionalnom savetu koji je u tehničkom mandatu. Veruju da ovakvo istupanje Nacionalnog saveta Bošnjaka može samo da poveća predrasude koje o Bošnjacima/kinjama postoje u

većinskom narodu, a čiji je uzrok, kako oni navode, samo nedovoljna informisanost i neznanje.

Da li mladi imaju kapacitete da se uključe u rad Nacionalnog saveta Bošnjaka, u kreiranje programa i njihovo implementiranje?

Tokom trajanja fokus-grupa, kako su dobijali sve više i više informacija o Nacionalnom savetu, mladi su pokazivali razvijenu svest o značaju ove institucije za manjinske narode i davali su konkretne predloge u pogledu budućeg pravca delovanja Nacionalnog saveta Bošnjaka. Ono što su učesnici fokus-grupa iz svih gradova istakli jeste da je neophodno da Nacionalni savet Bošnjaka radi na informisanju svih Bošnjaka/kinja o svojim programima i da što više mladih bude uključeno u te programe. Ovde su, kao prednost, isticali mladost regiona - Tutin, Novi Pazar i Sjenica spadaju u najmlađe gradove Evrope. Zbog takve demografske strukture, mladi misle da zaslužuju više prostora u ovako značajnoj instituciji jer smatraju da imaju kapacitete da se aktivno uključe u rad Saveta. Na svim fokus-grupama mladi su izneli ideju da pri Nacionalnom savetu treba da postoji telo koje bi se bavilo pitanjima mladih i koje bi bilo spona između bošnjačke omladine i Saveta. Jedino su u Sjenici učesnici/e smatrali da su mladi Bošnjaci/kinje u rad NSB uključeni u dovoljnoj meri. Ostali smatraju da su nedovoljno uključeni i da su mladi neiskorišćen potencijal.

Jedino je stav nekih mladih iz Priboja da mladi nemaju dovoljno iskustva da se aktivno uključe u programe i rad NSB. Takođe, deo mladih u Priboju je izrazio zabrinutost da bi njihovo uključivanje u rad NSB bilo, od strane većinskog naroda, okarakterisano kao nacionalizam. Najveći broj učesnika ove fokus-grupe, njih 80%, bili su srednjoškolci i time je ova fokus-grupa bila najmlađa, što je relevantno za odstupanju njihovog stava od drugih učesnika/ca fokus-grupa čija je starosna struktura bila drugačija. Mladi Bošnjaci/kinje iz Priboja su ovu fokus-grupu doživeli/e kao neku vrstu edukacije i izrazili su neophodnost da se edukuje šira populacija Bošnjaka o NSB koji se bavi pitanjima od značaja za ovu nacionalnu manjinu. Edukacija bi bila korisna jer bi na taj način mladi Bošnjaci/kinje dobili/e jasnu sliku o tome da je NSB je državna institucija koja se formira na osnovu Zakona republike Srbije, da predstavlja legalan i legitiman mehanizam za ostvarivanje prava manjina i da uključivanje u njegov rad ne bi bilo okarakterisano kao nacionalizam. Istakli su da Bošnjaci žive i van Novog Pazara, Tutina, Sjenice i da je neophodno decentralizovati ovaj "trougao" u Sandžaku i uključiti i ostale gradove u istoj meri. Možda opet zbog starosne strukture ove grupe, oni su pokazali zbunjenost u pogledu nacionalne pripadnosti. Rođenje u državi Srbiji ih sprečava da se izjasne kao Bošnjaci jer naziv vežu za etimološku osnovu i geografski se vezuju za Bosnu. Stoga ističu da je bitno da NSB radi na nacionalnom osvešćivanju mladih Bošnjaka/kinja i da je

obaveza NSB da ima programe koji bi učili mlade Bošnjake/kinje o sopstvenoj istoriji i tradiciji.

Da li mislite da su nacionalni saveti dobar mehanizam za integraciju nacionalnih manjina?

Mladi smatraju da NSB trenutno nema konkretne programe za integraciju manjine u većinski narod i da, u velikoj meri, programi NSB doprinose segregaciji manjine. Učesnici svih fokus-grupa su istakli neophodnost saradnje nacionalne manjine sa većinskim narodom, kao i sa pripadnicima ostalih nacionalnih manjina. Kao ključni zadatak Saveta ističu promociju bošnjaštva i upoznavanje sa kulturom i tradicijom kako Bošnjaka/kinja tako i ostalih naroda. Kao dobar vid za realizaciju ovog programa promocije bošnjaštva vide razmene mladih gde bi mladi učili jedni o drugima. Mladi su svesni predrasuda koje postoje o Bošnjacima. Novopazarci su istakli da realnost može da se sagleda tek kada izađu sa teritorije gde Bošnjaci predstavljaju većinu. Realnost je iskrivljena slika koja postoji o Bošnjacima i koja je rezultat nepoznavanja ovog naroda. Mladi shvataju značaj rada na razbijanju ovih predrasuda i smatraju da NSB ima ključnu ulogu u tome. Sa druge strane NSB su prepoznali kao instituciju kojoj bi Bošnjaci/kinje mogli da se obrate u slučaju diskriminacije na nacionalnoj osnovi, da reaguje u njihovo ime.

Da li postoji zakonodavni okvir za nacionalne savete? Kako se oni formiraju?

U vezi sa organizacijama koje se bave pitanjima manjina prepoznali su Kancelariju za ljudska i manjinska prava, Ombudsmana, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, ali nisu znali razliku između ovih vladinih tela i nacionalnih saveta nacionalnih manjina, odnosno nisu znali da su nacionalni saveti u potpunosti "u rukama" manjina. O samom zakonodavnom okviru nacionalnih saveta mladi nisu znali puno. Način izbora za članove saveta nije bilo nešto sa čime su mladi Bošnjaci/kinje upoznati. Izborne liste za izbore za nacionalne savete uglavnom su poistovećivali sa listama za parlamentarne ili druge "redovne" izbore. Uzrok tome je situacija na prethodnim izborima na kojima su izborne liste među Bošnjacima/kinjama bile povezane sa bošnjačkim političkim liderima.

Velika većina mladih učesnika/ca zdušno podržava stvaranje nestranačke/nadstranačke, nezavisne liste koju bi činili najzaslužniji/e predstavnici/e Bošnjaka/inja, sa značajnim brojem mladih na toj listi. Istovremeno, velika većina mladih, zbog trenutne političke situacije, konstelacije političkih snaga i preovladavajućeg mišljenja da "partije odlučuju o svemu", misli da je stvaranje takve liste, još uvek gotovo nemoguće.

Jednom broju učesnika/ca fokus-grupa nije bilo jasno da na izborima za članove nacionalnih saveta nacionalnih manjina mogu da glasaju samo pripadnici te manjine. Poseban birački spisak koji se formira za izbore nije bio poznat mladima,

tako da nisu znali ko ima pravo glasa na izborima za članove nacionalnih saveta i da upisom u poseban birački spisak i izjašnjavanjem kao Bošnjak/kinja stiču pravo glasa na izborima za nacionalne savete. Broj članova nacionalnog saveta Bošnjaka su nagađali. Nisu znali da se na izbore izlazi i glasa za listu, da svaka lista predlaže svoj sastav članova Saveta i da će se u konačnom sastavu naći članovi svih lista shodno broju osvojenih glasova na izborima. Mladi iz Priboja, koji nisu bili dovoljno informisani o ovoj temi, su istakli da bi, u svakom slučaju, sastav Saveta trebalo formirati tako da članovi budu iz svih gradova gde žive Bošnjaci. U slučaju da tako nešto nije izvodljivo, predložili su neku vrstu kancelarije NSB u ostalim gradovima Sandžaka (obzirom da je ovo region gde većinom žive Bošnjaci) koja bi omogućila da se i Bošnjaci/kinje van centralizovanog trougla (Novi Pazar, Sjenica, Tutin) edukuju i uključe u programe saveta. Isti stav su imali i mladi iz Nove Varoši.

U slučaju NSB koji je u tehničkom mandatu i nema svoj stalni sastav, a u javnosti istupa u ime Bošnjaka i donosi značajne odluke, mladi su postavili pitanje kako zakon dozvoljava jednoj instituciji u tehničkom mandatu da donosi tako bitne odluke. Mladi Bošnjaci/kinje su bili saglasni da je neophodno zakonski regulisati minimum mladih koji bi se morao naći u stalnom sastavu nacionalnih saveta. Sa druge strane, iskazali su uverenje da se među Bošnjacima/kinjama, kojih je po poslednjem popisu bili oko 145.000, može naći sposobnih mladih ljudi i više nego što bi zakonski minimum propisao.

Da li lokalni/nacionalni mediji u dovoljnoj meri prate rad Nacionalnog saveta Bošnjaka?

Medijsku pokrivenost rada NSB mladi su ocenili kao "lošu i nedovoljnu", a informacije koje mediji plasiraju u javnost ocenjene su kao neobjektivne i u zavisnosti od toga pod čijom su političkom kontrolom mediji koji te informacije objavljuju.

Smatraju da su informacije o radu nacionalnih saveta nacionalnih manjina pitanje kojim bi trebalo da se bave, ne samo regionalne televizije sporadično, već i televizije sa nacionalnom frekvencijom, gde posebno misle na RTS, javni servis Srbije, za koji građani/ke plaćaju pretplatu i koji je "u rukama svih građana/ki".

ZAKLJUČAK

Najveći problem koji mladi ističu, kada je u pitanju NSB, jesu zatvorenost i netransparentnost rada ovog tela. Program obrazovanja na bosanskom jeziku, kao najznačajniji program NSB-a čiji su značaj istakli i sami učesnici fokus-grupa, jednom broju mladih nije bio poznat kao program iza koga stoji NSB. Smatraju da je odgovornost NSB da edukuje mlade Bošnjake/kinje i da ih informiše o svim pitanjima i programima kojima se bavi ovaj Savet, kao i da ih uključi u svoj rad. Takođe, smatraju da mladi Bošnjaci/kinje moraju dobiti šansu da kreiraju i implementiraju programe relevantne za mlade. Obaveza NSB je da na pravi način iskoristi mladost ove nacije. Članovi saveta, po mišljenju mladih, treba da budu priznati Bošnjaci/kinje, akademici, dobri ambasadori bošnjaštva, koji bi se na pravi način bavili promocijom vrednosti Bošnjaka/kinja. Mladi cene da članovi saveta prate politička dešavanja, ali smatraju da to pitanje ne treba da bude iznad pitanja Bošnjaka i afirmacije Bošnjaka. Sandžak je region gde se itekako radi na interkulturalnom dijalogu i mladi sebe prepoznaju kao glavne nosioce ovog programa i pokretače za razbijanje predrasuda o Bošnjacima, ali misle da bi, svakako, "težinu" ovim programima dala podrška NSB kao institucije iza koje stoji Vlada.

Termin "nacionalna manjina" je, po mišljenju mladih, generalno pretvoren u segregaciju jednog društva i u društvo koje je marginalizovano u odnosu na to da nacionalna manjina treba da bude deo većinskog društva. Osećaj izolacije je bio najizraženiji kod učesnika fokus-grupe u Novoj Varoši. Oni smatraju da o njihovom gradu možemo govoriti kao o delu Sandžaka samo geografski, a da suštinski ne pripada ovom regionu. Učesnici/e imaju utisak da niko o Bošnjaci/kinjama u Novoj Varoši ne vodi brigu. Osećaju da im je ugroženo osnovno pravo da se izjasne kao pripadnici jedne nacionalne manjine i da je neophodno da jedna institucija kao što je NSB podrži njihovu borbu za ovo pravo.

Pripadnost ili podrška nekoj političkoj opciji mladih Bošnjaka/inja je uticala i na njihove stavove o radu NSB. Rad NSB pozitivno je bio ocenjen od strane političkih simpatizera/ki, pripadnika/ca SDA (Stranka demokratske akcije Sandžaka) pod čijom je trenutnom kontrolom NSB, dok su se oštre kritike rada NSB čule od strane podržavalaca/teljki drugih političkih opcija, ali i od strane mladih koji su partijski neutralni.

PREDLOZI:

- zakonski regulisati minimalni broj mladih u sastavu nacionalnih saveta;
- osmisliti i realizovati programe edukacije mladih Bošnjaka/kinja o NSB;
- osmisliti i realizovati programe edukacije mladih Bošnjaka/kinja o kulturi i tradiciji Bošnjaka/inja;
- osmisliti i realizovati programe razmene mladih pripadnika/ca nacionalnih manjina sa ciljem međusobnog upoznavanja;
- osmisliti i realizovati programe stipendiranja mladih i uspešnih Bošnjaka/inja i njihove promocije;
- osmisliti i realizovati programe koji bi za rezultat imali integraciju manjina u srbijansko društvo;
- promovisati prave vrednosti bošnjaštva drugim nacionalnim manjinama i većinskom stanovništvu;
- organizovati radionice za očuvanje starih zanata Bošnjaka/inja;
- organizovati kulturne i druge manifestacije u koje bi aktivno bili uključeni mladi Bošnjaci/kinje;
- obezbediti kontinuiranu komunikaciju na relaciji NSB-mladi i prikupljanje povratnih informacija od njih;
- delegirati ovlašćenja mlađim kadrovima (dati šansu mladima da aktivno učestvuju u procesu donošenja odluka);
- raditi na povećanju medijske pokrivenosti rada NSB-a, kako regionalnih tako i nacionalnih medija;
- raditi na decentralizaciji trougla Novi Pazar-Tutin-Sjenica i uključivanju ostalih Bošnjaka/inja sa teritorije Republike Srbije u rad NSB, zbog ravnopravne zastupljenosti.